

- адам мен өнерді дара құндылықтар ретінде бағалау;
- шығармашылық интуицияға басымдық беру;
- әдебиетті адам жаны мен болмысының ең құпия, нәзік түкпірлеріне енуге және әлемді рухтандыруға қабілетті құбылыс деп тану;
- жазу техникасындағы (құралдарындағы) жаңашылдық (метатіл, символ, мифошығармашылық, сана ағымы);
- әлемді әсемдік пен өнер заңдылықтарына бағндыра отырып өзгерту (дадаистер мен сюрреалистердің өнердегі радикалды ізденістері).

Көркемдік кеңістікте модернистерді қызықтыратын проблематика әлеуметтік мәселе емес, тұлға ретіндегі адам, адамның саналы және бейсаналы бастауларындағы күрестен туындайтын өміртанымдық құбылыстары. Модернистік шығарма кейіпкері өз сезімі мен қабылдауларымен тұтастықта қарастырылады, өз субъективті болмысының эпицентрі ретінде бағалануымен құнды. Модернистік дүниетаным негізінде өрістеген көркемдік кеңістіктегі адамды әдеби қаһарман деп бағалау қиын. Қаһармандық – әлеуметтік құбылыс, әдеби қаһарман – шығарма мазмұнын ашатын сюжеттік әрекетті айқындаушы. Ол романтизм мен реализм бағыттарындағы шығармаларға тән болып келетін. Ал модернистік шығарманың «қаһарманы» - әлеуметтік беделдің төменгі шектік сызығындағы адам, әркім және кез келген. Көркемдік әлем тарихындағы қаһармандар Антикалық дәуірде – құдайлар, ондан кейінгі әдебиет дамуында патшалар мен аристократтар болып, модернизм дәуірінде әркім және кез келген әлеуметтік статустағы адам болып түйінделді. Модернист жазушылардың қаламынан өзіне дейінгі әдебиет баса назар аудара қоймаған адам жанының ішкі дүнесі мен бейсаналы әлемінен өрілген болмыс суреттері туындады. Өзіне дейінгі моралдық этика әспеттеуге мүмкіндік бермеген проблемалар әдебиет әлемінен көрінді. Бейсаналықпен байланысты түсіндірілетін нәпсі мен қоғамға қатысты бейсаяси қатынас – төңкерістік рухтың белгісі ретінде танылды. Бейсаясылық (аполитичность) белгінің бір сипаты – «өнер – өнер үшін» (*фр. l'art pour l'art*) қағидатымен қабысып жатса, әдебиеттен туындайтын адамгершілік игіліктерді кейінгі орынға ысырды. Қайта керісінше қоғам өмірінен жекеге бағдар тартқан кейіпкер өмірін рационалды үдерістерді жоққа шығара отырып (мәселен, әлеуметтік статус тұрғысындағы кішкентай кейіпкер, коммивояжер Грегор Замзаның иррационалды құбылысы) эстетикалық үйлесім тудыруға тырысады. Өйткені модернистік әдебиеттегі басты нысан – қоғамдық шиеленіс емес, сол қоғам мен адам арасындағы қайшылықтың адамның дағдарысты санасындағы көрінісі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Харари Ю.Н. *Sapiens. Краткая история человечества* [пер. с англ. Л. Сумм]. – М.: Синдбад, 2016. - 520 с.
- 2 Форд Г. *Моя жизнь. Мои достижения*. М. Астрель 2012
- 3 Артемьев А., Мырзалы С. *Ғылым тарихы және философиясы: оқу құралы*. – Алматы: «Бастау» баспасы, 2011. – 432 бет.
- 4 Кук Ф. *Модерн, постмодерн и город* // *Логос* 3 (34) 2002 г // <https://ruthenia.ru/logos/number/34/15.pdf>
- 5 *Салон отверженных* // https://ru.wikipedia.org/wiki/салон_отверженных
- 6 Бөпежанова Ә., Қодар Ә. «*Өнер – өмір, өнер- көркем текст немесе таным тайталастары*» // *Қазақ әдебиеті* № 28 (2658) 14.07.2000ж.
- 7 *Rene Wellek and Austin Warren. Theory of Literature* (Перевод с английского А. Зверева, В.Харитоновна, И.Илин). М.: «Прогресс», 1978. – 325стр.

Reference:

1. Harari Yu.N. *Sapiens. Kratkai istoria chelovechestva* [per. s angl. L. Summ]. – М.: Sindbad, 2016. - 520 s.
2. Ford G. *Moia jizn. Moi dostijenja*. M. Astrel 2012
3. Artemev A., Myrzaly S. *Ğylym tarihy jäne filosofiasy: oqu qūraly*. – Almaty: «Bastau» baspasy, 2011. – 432 bet.
4. Kuk F. *Modern, posmodern i gorod* // *Logos* 3 (34) 2002 g // <https://ruthenia.ru/logos/number/34/15.pdf>
5. *Salon otverjennyh* // https://ru.wikipedia.org/wiki/salon_otverjennyh
6. Böpejanova Ä., Qodar Ä. «*Öner – ömir, öner- körkem teks nemese tanym taitalastary*» // *Qazaq ädebieti* № 28 (2658) 14.07.2000j.
7. *Rene Wellek and Austin Warren. Theory of Literature* (Perevod s angliskogo A. Zvereva, V.Haritonova, İ.İlin). M.: «Progres», 1978. – 325str.

Әбдіғазизұлы Б.,¹ Найманбаев А.А.²

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

АБАЙ СӨЗІ – ҰЛТ РУХАНИЯТЫНЫҢ ҰЛЫ БАҒДАРЫ

Аңдатпа

Мақалада Абай Құнанбайұлының қазақ руханиятының дамуына қосқан үлесі жайлы сөз болады. Биыл ұлы ойшылдың 175 жылдығына орай ұйымдастырылған іс-шаралар Абайтану ғылымын заман талаптарына сай шығармашылық мұраларын әлемдік өркениет қазыналарының бір саласы ретінде таньтуға әсер еткендігіне тоқталып өтеді. Ақынның айналасына талантты шәкірттер, өнерлі жастар шоғырланғанын, он тоғызыншы ғасырдың екінші жартысында Абай ауылы қазақ жұртының бай өнері мен поэзиясының орталығына, ұлттық мәдениетті өркендету мен насихаттаудың рухани мектебіне айналды деген тұжырымды ойлар келтіреді. Одан бөлек Абай мен Шәкәрімнің рухани үндестігі, бірі аталғанда екіншісі қатар жүретінін, екі ақынның да қазақ халқын әлемдік өркениет кеңістігіне бастағанын сөз етеді. Абайдың асыл сөзі мен мол мұрасы темірқазық бағдар сияқты мәңгі жасай береді деген оймен қорытындылайды.

Түйін сөздер: тұлға, ұлт руханияты, өркениет, поэзия, әдеби дәстүр

Abdigaziuly B.,¹ Naimanbayev A.²

^{1,2} Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Almaty, Kazakhstan

THE WORD OF ABAI IS THE GREAT REFERENCE POINT OF THE NATION'S SPIRITUALITY

Abstract

The article will tell about the contribution of Abay Kunanbayev to the development of Kazakh spirituality. This year, the events dedicated to the 175th anniversary of the great thinker have contributed to the promotion of Abay studies as one of the treasures of world civilization. In the second half of the nineteenth century, the village of Abay became the center of rich art and poetry of the Kazakh people, a spiritual school for the development and promotion of national culture. In addition, the spiritual harmony of Abay and Shakarim, when one is mentioned, the other goes side by side, and both poets initiated the Kazakh people into the space of world civilization. He concludes with the idea that the noble word and rich heritage of Abai will last forever, like a landmark.

Keywords: personality, spirituality of the nation, civilization, poetry, literary tradition

Абдіғазизұлы Б.,¹ Найманбаев А.А.²

^{1,2} Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан

СЛОВО АБАЯ - ВЕЛИКИЙ ОРИЕНТИР ДУХОВНОСТИ НАЦИИ

Аннотация

В статье речь пойдет о вкладе Абая Кунанбаева в развитие казахской духовности. В этом году мероприятия, приуроченные к 175-летию великого мыслителя, способствовали популяризации науки абаеведения как одной из сокровищниц мировой цивилизации. Подчеркивается, что вокруг поэта сосредоточены талантливые ученики, талантливая молодежь, что во второй половине девятнадцатого века село Абай стало центром богатого искусства и поэзии казахского народа, духовной школой возрождения и пропаганды национальной культуры. Кроме того, духовное созвучие Абая и Шакарима говорит о том, что, когда один из них упоминается, другой идет рядом, оба поэта положили начало интеграции казахского народа в пространство мировой цивилизации. В заключении говорится о том, что благородное слово и богатое наследие Абая будут вечными нравственными ориентирами.

Ключевые слова: личность, духовность нации, цивилизация, поэзия, литературная традиция

Кіріспе. Ұлттық руханиятымыздың сонау заманалар тереңінен тамыр тартқан ұлы шежіресінің өне бойында сан алуан тағдырлы сонау дәуірлердің, ұлы дала мәдениетінің тынысы мен демін, үні мен ойын бүгінге жеткізген қаншама ғұлама даналар, озық ойшылдар, ақындар мен жыраулар өткені мәлім. Олардың тарихтан да, халықтың санасынан да алатын орындары ерекше.

Үстіміздегі жылы әлем жұртшылығы болып айрықша құрметпен бағалап, мерейтойларын мәртебелі мереке түрінде атап өтіп отырған Әбунасыр әл-Фараби мен Абай Құнанбайұлының (1) мұралары - осының айқын айғағы. Олардың есімдері бүгінде Аристотель, Конфуций сынды ғаламдық, адамзаттық көлемдегі алыптар қатарында аталуы баршамыз үшін аса зор мақтаныш.

Осы тұста Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласында әдемі өрілген «Абайды қалай дәріптесек те жарасады. Оның ғибратты ғұмыры мен шынайы шығармашылығы – қазақ халқына ғана емес, жаһан жұртына да үлгі-өнеге» (2) деген жолдарының астарында аса терең мән жатқанын атап айтқымыз келеді. Мұнда ұлы ойшыл ақынымыздың шығармашылық мұраларын әлемдік өркениет қазыналарының бір саласы ретінде таныту арқылы оның есімін «Адамзаттың Абайы» дәрежесіне көтеру идеясы айқын көрінеді. Бұл дегеніңіз бір кезде іргетасын ұлы Мұхтар Әуезов қалаған Абайтану ғылымының алдынан заман талаптарына лайық аса зор міндеттер бой көтереді деген сөз.

Бүгінге дейін ұлы Абайдың асыл мұраларын жан-жақты зерттеу бағытында қыруар ғылыми жұмыстар атқарылды. Бұл бағыттағы жұмыстарға әдебиеттанушылар ғана емес, әлеуметтік-гуманитарлық ғылым салаларының көптеген ғалымдары атсалысты. Жоғары деңгейдегі зерттеулер, монографиялар мен кітаптар дүниеге келді.

Әдетте өткен тарихтың белгілі бір белесінде ғұмыр кешкен ақын-жыраулар туралы зерттеу еңбектерде оларға «өз заманының жыршысы» деген баға беріліп жатады. Шындығы да солай. Ақын жырына өз заманының ой-арманы, сыры мен мұны арқау болады.

Ұлы Абай да өз дәуірінің қоғамдық, әлеуметтік портретін жасады, замандастарының типтік образын сомдады. Қазақ даласындағы жағдайды, адамдар психологиясын, тұрмыс-салтын, мінез-құлқын суреттеуде ақын мейлінше шынайы сыншылдық танытты. Дегенмен осыған қарап Абайды «өз дәуірінің жыршысы» дәрежесінде ғана бағалай алмасақ керек. Ұлы ақынның даналық тұлғасын мұнымен шектей алмаймыз.

Абайдың әрбір шығармасы ұлт азаматтарына болашақты мегзеді, «неден жиреніп, неден үйрену» керек екенін нұсқады. Яғни қазақ даласын, ұлтының санасын өркениетті дамудың биігіне көтеруге ұмтылды. Қоғамдағы кемшіліктерді, әділетсіздікті, сауатсыздық пен мәдени артта қалушылықты өлтіре сынай отырып, ұлт азаматтарын ертеңгі өркениетке бастайтын жаңа қадамдарға шақырды. Сауатсыздықты әшкерелей отырып, білімді жұрттан өнеге үйренуді уағыздады. Ғылымы бар елдерден үлгі алуды насихаттады. Ақын шығармаларын тек жалаң сын деп қабылдауға болмайды. Абайдың әр сөзін философиялық дүниелер деп бағалаған лайық.

Сөзімізге дерек ретінде ақынның «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым» атты өлеңінде замандастарына қаншама терең ой салар мәселелер көтерілгенін айтсақ та болар деп ойлаймыз. Өлеңінде ел ішіндегі әртүрлі әлеуметтік топтардың өкілдерін молынан қамти келіп, ақын халықтың тұтас бейнесін суреттейді. Ақынның қандай мәселеге де философиялық биіктен көз жіберетін дана ойшыл тұлға ретіндегі жаратылысы көрінеді. Көрнекті ғалым З.Ахметовтың сөзімен айтқанда: «Ақынның поэзиядағы өз тұлға-бейнесі арқылы біз оның өзі өмір сүрген заманды қалай танытынын, халықтың мүддесін, арман-тілегін қалай түсінетінін көреміз» (3, 29).

Тұжырымдап айтқанда, Абайдың айналасындағы қоғамды, тұтастарының өмірін, қазақ даласындағы артта қалушылықты баяндаған өткір сынын қазақ даласын, ұлт руханиятын алдағы өркениетті өмірге бағыттаған басты бағдар деп бағалауымыз керек.

Абай сөзінің құдіреті ең алдымен ұлттық әдебиеттегі жаңашылдығынан көрінді (4). Қазақ өлеңі Абай арқылы жаңа арнада өрілді. Ойшыл лириканың сұлу өрімдері қазақ даласына Абай арқылы кеңінен тарады. Ақын айналасына талантты шәкірттер, өнерлі жастар шоғырланды. Тіпті он тоғызыншы ғасырдың екінші жартысындағы Абай ауылы қазақ жұртының бай өнері мен поэзиясының орталығына, ұлттық мәдениетті өркендету мен насихаттаудың рухани мектебіне айналды. Абайдың шығармашылық тәлімінен дәріс алған, ұстаз жырларының нәрін сезінген шәкірттері арқылы қазақ поэзиясындағы Абай қолтаңбасы аясын кеңейтіп, тұтас дәстүрлі әдеби мектепке айналды. «Бұл дәстүр – қазақ әдебиетінің алға басу тарихында заңды жалғасын тауып, жан-жақты байып келе жатқан ұлы арна», - дейді (5) көрнекті Абайтанушы ғалым М.Мырзахметов.

Нәтижелер. Ақынның әдеби айналасының қыры мен сырын ашу арқылы Абайтанудың жаңа бір қыры ашылмақ. Абайдың әдеби дәстүрі - халқымыздың кешегісі мен бүгінгі жалғастырып, болашаққа бағыт-бағдар беретін қазына және ауызша мұраларының өзін ғана жүз том кітап ретінде ұсынып, сөз өнерінің құдіретін биік бағалайтын ел ретінде танылып отырған қазақ халқын әлемдік өркениеттің алдыңғы қатарына бастайтын ұлы құбылыс.

Абайдан кейінгі әдебиет дегенде ең алдымен ауызға ілініп, ойға оралатыны ұлы ұстаздың өзінен тікелей тәлім-тәрбие алып, шығармашылық мектебінен дәріс алған Ақылбай, Мағауия, Тұрағұл, Кәкітай, Мұқа, Шәкәрім, Уәйіс, Әріп, Әсет, Нарманбеттер тәрізді талантты шәкірттер тобы. Абайды тану мен танытудың бастау көзінде осындай таланттар шоғыры жөніндегі терең де жан-жақты зерттеулер жатуға тиіс. Өкінішке орай, кезінде Абайдың өзі жөнінде, оның әдеби мектебі жөнінде, ұлы ақынның төңірегіндегі ақындар жөнінде әділ пікірін айтып, тиісті бағасын беруге талпынған М.Әуезов, Қ.Мұхаметхановтардың маңдайы тасқа соғылды. Сол себепті де аталмыш ақындар шығармашылығына күні кешеге дейін тұтас бір шығармашылық-эстетикалық құбылыс ретінде баға бере алмадық. Ал шын мәнінде бұл ақындар ұлы ұстаздың жаңа тұрпатты әдеби дәстүрінің құдіретін, Абайдың ақындық, ойшылдық тұлғасының күшін алғаш сезініп, соны баянды етуге, ілгері апаруға талпынған алғашқы қарлығаштар, ұлы дәстүрдің ұлағатын тұңғыш ұққан өз алдына қуатты бір шығармашылық құбылыс болатын. Абай бастаған жаңа әдеби үдерістің шынайы табиғатына баға беру де осы құбылысты тани білуден бастау алса керек.

Еліміз тәуелсіздік алғаннан бері қарай осы аталған ақындардың шығармашылық өмірбаянын, ақындық мұрасын зерттеу қолға алынды. Бұл арада осы бағыттағы істің қашанда бастаушысы болған, сол үшін кезіндегі алпауыт саясаттың талай-талай ауырпалықтарын арқалаған көрнекті абайтанушы ғалым Қайым Мұхаметхановтың есімін айрықша бөліп айтқан жөн. Кеңестік идеологияның қаһары жер жарып тұрғанда да өзінің осы жолдағы адал мұратынан бас тартпаған қайсар ғалым тәуелсіздік заманы туған алғашқы сәттен бастап Абай шәкірттерін халқына таныстыруда қыруар іс атқарды. “Абайдың ақын шәкірттері” атты бірнеше кітаптан тұратын еңбегін жариялады. Оларда Абай талантын үлгі тұтқан өнерлі шәкірттердің бұрын-соңды белгілі-белгісіз шығармалары топталып, оқырман назарына ұсынылды.

Талқылау. Абайдан кейінгі жаңа үрдістегі ұлттық әдебиетіміздің көшін жалғаған Әсет Найманбаев, Әріп Тәнірбергенов, Көкбай Жанатаев, Нарманбет Орманбетұлы, Тайыр Жомартбаев, т.б. тәрізді шәкірт ақындардың шығармашылық мұралары жөнінде арнайы зерттеу жұмыстары жүргізілді, ғылыми диссертациялар қорғалды, монографиялар жазылды. Абайтанушы ғалымдар қатары білімді жас зерттеушілермен толықты.

Тәуелсіздік жылдары ұлы ақынның өміршең дәстүрін жалғастырған Шәкәрім Құдайбердіұлы, Ахмет Байтұрсынов, Жүсіпбек Аймауытов, Міржақып Дулатов, Мағжан Жұмабаев сынды біртуар алаш арыстарының есімі мен мұралары ортамызға оралды. Олардың өмір жолын, шығармашылық өнерін таныстыру бағытында көптеген ғылыми еңбектер, зерттеу мақалалары шықты. Бұл іске республиканың белгілі ғалымдары түгелдей атсалысты. Ш.Сәтбаеваның, С.Қирабаевтың, Р.Нұрғалиевтің, Ш.Елеукеңовтың монографиялық еңбектері жарияланды. Бір сөзбен айтқанда, осы жылдары ұлттық әдебиет пен әдебиеттану ғылымы өзін-өзі тану мен танытудың жаңаша бір тынысын бастан өткерді.

Абайдың ақындық, ойшылдық күдіретін танытуда ұлы дәстүрді жалғастырған осынау ізбасар ұрпақ өкілдерінің еңбектері орасан зор роль атқарды. Бұл тұста Абайдың талантты шәкірті Шәкәрім шығармашылығының зерттелуі халқымыздың сонау тарих теренінен бүгінге жалғасып келе жатқан аса бай мәдени, рухани қазынасын түгендеу мен бағалаудың құрамдас бір саласы болғанына дау жоқ.

Абай мен Шәкәрім есімдері қашанда қатар аталады. Шәкәрімнің шығармашылық қуатын неғұрлым аша түскен сайын ұлы ұстаздың күдіреті асқақтай береді. Сол себепті де Шәкәрім жайындағы әрбір зерттеу, әр еңбек Абайтануға қосылған үлес болары анық.

Жиырмамыншы ғасырдың сексенінші жылдарының соңынан бастап Шәкәрімнің шығармашылық мұралары шынайы ғылыми тұрғыдан, монографиялық сипатта жан-жақты зерттеле бастады. Ондаған кандидаттық, докторлық диссертациялар қорғалды. Дана тұлғаның әдеби шығармашылық мұраларын зерттеу барысында әдебиеттанушы ғалымдармен қатар тіл білімі саласының, тарих, философия, әлеуметтану, шығыстану, музыкатану ғылымдарының өкілдері де көлемді ді күрделі ғылыми еңбектер жариялады.

Абайтанудың бір арнасы саналатын Шәкәрімтану саласында жан-жақты зерттеу жүргізіп, құнды монографиялар жариялаған түрлі ғылым саласы өкілдерінің еңбектерін бұл салаға қосылған бағалы үлес деп бағалаған жөн(6).

Әдебиеттану саласындағы көрнекті ғалымдар С.Қирабаевтың, Ш.Елеукеңовтың, Ш.Сәтбаеваның, Қ.Мұхаметхановтың, М.Мағауиннің, М.Базарбаевтың, Р.Бердібаевтың, Р.Нұрғалидың, М.Жармұқамедовтың, Б.Әбдіғазиевтің, Р.Сейсенбаевтың, Б.Байғалиевтің, тағы басқа авторлардың ғылыми еңбектері Шәкәрім шығармашылығын әр қырынан қарастыра отырып, оның ұлттық рухани қазынамыздағы мәртебелі орнын айқындап берді.

Сол зерттеулердің сыртында Абай мен Шәкәрім мұраларын насихаттау бағытында қандай нәтижелі бастамалар болды десек, Тәуелсіздік жылдары алдымен еліміздің жоғары оқу орындарында арнайы Абайтану орталықтары ашылып, ұлы ақын шығармаларын жинақтап бастырумен, білім алушы жастарға насихаттаумен айналысты. Алғашқылардың бірі болып Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде осыдан бірнеше жыл бұрын көрнекті ғалым Мекемтас Мырзахметұлының басшылығымен «Абайтану» ғылыми-зерттеу орталығы шаңырақ көтеріп, жалпы білім беретін мектептер мен жоғары оқу орындарына арналған «Абайтану» пәнінің оқулықтарын даярлауды қолға алды. Абай шығармаларын оқитудың электронды оқулығын дайындап, қолданысқа енгізді. Университеттің барлық мамандықтарындағы оқу топтарына «Абайтану» пәні оқытыла бастады.

Абай университеті ұжымының бастамасымен шет елдерде «Абай орталықтары» ашылды. Ұлы ақын мұраларын насихаттау мақсатында республикамызда бірінші болып 2011 жылы Қытай Халық Республикасының Құлжа қаласында Іле педагогикалық университетінде алғашқы «Абай орталығы» дүниеге келді.

Бүгінде Абай университетінің ұйымдастыруымен Қытай, Түркия, Ресей, Польша жерінде, алыстағы Вьетнамның Ханой, Хошимин университеттерінде «Абай орталықтары» жұмыс істейді. Аталмыш орталықтардың ұлы ақын мұраларының халықаралық деңгейде танылуына сіңіретін еңбегі аз емес.

Мұндай орталықтар бұдан кейінгі кезеңде республикамыздағы өзге де оқу орындары тарапынан әртүрлі елдерде ашылып жұмыс істей бастады. Әйтсе де мәртебелі жұмысты ұйымдастыруда әлі де ойластыра түсетін жағдайлар аз емес. Ең алдымен аталмыш орталықтардың атқарар міндеттерін, бағыт-бағдарын, таяудағы және перспективалық жоспарын, бір сөзбен айтқанда стратегиясын айқындайтын кешенді тұжырымдама керек. Және осындай тұжырымдама негізінде жұмыс істейтін үйлестіруші орталық қажет.

Абай мұраларын және ұлы ақынның дәстүрін жалғаған ұлттық әдебиетті насихаттау мен кешенді зерттеу мақсатында өмірге келген аса ауқымды шаралардың бірі осыдан бірнеше жыл бұрын Абай жерінде, Семей мемлекеттік педагогикалық институты жанынан «Шәкәрім» ғылыми-зерттеу орталығының құрылуы болды. Абай

мен Шәкәрім мұраларын зерттеу мен насихаттауда, әсіресе Шәкәрім шығармашылығын зерттеу, ойшыл ақынның мұраларын шын мәнінде біртұтас құбылыс ретінде жүйелі насихаттау ісінде аталмыш орталықтың атқарған жұмысы орасан зор болды. Орталық ғалымдарының күшімен «Шәкәрім» атты тұлғалық энциклопедия жарыққа шықты.

Бұған дейін қазақ топырағында «Абай» тұлғалық энциклопедиясының ғана туғанын ескерсек, оның ізін ала «Шәкәрім» энциклопедиясының жарық көруі әрі заңдылық іспетті, әрі ұлтымыздың рухани жаму жолындағы кезекті биік жетістігі болды.

«Шәкәрім» ғылыми зерттеу орталығында өмірге келіп, жүзеге асырылған ендігі бір ғылыми жоба «Шәкәрім әлемі» атты ғылыми монографиялық еңбектер сериясы болды. Аталмыш серия бойынша белгілі Абайтанушы, Шәкәрімтанушы ғалымдар А.Еспенбетовтің, Ғ.Есімнің, Е.Сыдықовтың, Б.Әбдіғазизұлының, Т.Шанбайдың, т.б. еңбектері республикамыздағы «Фолиант» баспасынан жүйелі түрде жарық көрді.

Абай мен Шәкәрім мұраларын насихаттауда орталықтың ұйымдастыруымен шығып тұрған «Шәкәрім» журналы елеулі роль атқарды.

Абайтану саласындағы осы табиғаттас жұмыстар бүгін де айрықша қарқынмен жалғасып жатыр. Ұлы ақынның 175 жылдығына орай республикамыздан тысқары жерлерде қаншама мерейтойлық шаралар жоғары дәрежеде ұйымдастырылды. Бүгінде Абай мерейтойы бүкіләлемдік дейгейде, адамзаттың рухани мәдени қазынасы ретінде бағаланып отыр.

Ұлы ақынның мерейтойын атап өту бағдарламасы аясында Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті жанынан «Абай академиясының» ашылуы ұлтымыздың ұлы Абайға тағзым ете отырып дүниеге әкелген зор құрметті ісі деп есептейміз. Бүгінге дейін Академия тарапынан белгілі абайтанушы ғалымдардың ондаған зерттеу кітаптары дайындалып баспадан шықты. «Абай мұрасы» атты халықаралық конференция ұйымдастырылды. Академия басшысы, белгілі тарихшы ғалым Ерлан Батташұлының соңғы жылдары жариялаған қазақ руханияты, Алаш қайраткерлері жайындағы елеулі еңбектері мен кітаптарының зиялы қауымның биік бағасын иеленуі, сондай-ақ, ұлы Абайдың айналасы туралы жазған «Шәкәрім», «Құнанбай» кітаптарының Мәскеудегі әйгілі ЖЗЛ сериясымен жарық көруі бұл академияның тізгіні шынайы кәсіби маманның қолында екенін дәлелдесе керек.

Қорытынды. Дана Абай қазақты барша әлемге танытты. Оның өлеңдері жұмыр жерді мекендеген ондаған халықтардың тіліне аударылды. Сол арқылы қазақ жыры әлемдік кеңістікті шарлап кетті. 2013 жылы Ханой университетінде Абай орталығын ашу салтанатында оқу орынының оқытушылары ұлы Абайдың өздеріне ұнаған жырларын аударып, шағын жинақ етіп бастырып бізге сыйға тартқан сәтте кеудемізді соншалық мақтаныш кернегені естен кетпейді.

«Ақын мұрасы- халқымыздың сарқылмас асыл қазынасы, - дейді белгілі абайтанушы ғалым Ж.Ысмағұлов. - ...Халық тарихи дамудың қаншама асуларынан асып, қандайлық биігіне көтерілсе де, Абай аты мен Абай сөзі әрдайым оның аузындағы жыры, көкірегіндегі иманы, санасындағы ожданы болып қала береді»(4, 318).

Ұлы дала руханиятының мәртебесін биіктетіп, қазақ халқын әлемдік өркениет кеңістігіне бастайтын темірқазық бағдар іспетті ұлы Абайдың асыл сөзі мен мол мұрасы мәңгі жасай бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Абай Құнанбайұлы. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. – Алматы: Жазушы. – 1995. – кітап
- 2 Қ.Тоқаев. Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан.//Егемен Қазақстан газеті, №5, 9 қаңтар 2020 ж. – кітап
- 3 Ахметов З. Кемел ақын, кемеңгер ойшыл//Абай Құнанбайұлы. Шығармаларының екі томдық толық жинағы.-Алматы; Жазушы.-Т.1: Өлеңдер мен аудармалар. -1995. - Б.8-29. – кітап
- 4 Ысмағұлов Ж. Абай. Даналық дәрістері//Абайтану. Таңдамалы еңбектер. ХХҮІ том.-Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 318 б. – кітап
- 5 Мырзахметов М. Абай және Шығыс//Абайтану. Таңдамалы еңбектер. ХХХ том.-Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 294 б. – кітап
- 6 Сыдықов Е. Шәкәрім және Алашорда: Ғылыми жинақ. – Алматы: Раритет, 2008. -184 б. – кітап

References:

1. *Abai Qūnanbaiūly. Şyğarmalarynyñ eki tomdyq tolyq jinağy. – Алматы: Jazuşy. – 1995. – kitap*
2. *Q.Toqaev. Abai jäne HHI ġasyrdağy Qazaqstan.//Egemen Qazaqstan gazetі, №5, 9 qañtar 2020 j. – kitap*
3. *Ahmetov Z. Kemel aqyn, kemeñger oişyl//Abai Qūnanbaiūly. Şyğarmalarynyñ eki tomdyq tolyq jinağy.-Almaty; Jazuşy.-T.1: Öleñder men audarmalar. -1995. - B.8-29. – kitap*
4. *Ysmağūlov J. Abai. Danalyq dāristeri//Abaitanu. Tañdamaly eñbekter. HHVI tom.-Almaty: Qazaq universiteti, 2017. – 318 b. – kitap*
5. *Myrzaahmetov M. Abai jäne Şyğys//Abaitanu. Tañdamaly eñbekter. HHH tom.-Almaty: Qazaq universiteti, 2017. – 294 b. – kitap*
6. *Sydyqov E. Şäkärim jäne Alaşorda: Ğylymi jinaq. – Алматы: Raritet, 2008. -184 b. – kitap*